

Edo Hanić,
Institut za hortikulturu Mostar

ZNAČENJE FERTIIRIGACIJE U HORTIKULTURNOJ PROIZVODNJI KARANFILA

Iskustva o primjeni fertiirigacije u hortikulturnoj proizvodnji su relativno oskudna, ocjenjujući ih u jugoslavenskim prilikama. Ipak, rezultati stranih zemalja, dopuštaju nam da ocijenimo i definišemo prednosti njenog racionalnog korištenja u našim prilikama, s tendencijom osiguranja kvalitetne proizvodnje i održavanja zemljišta u zadovoljavajućem fizičko-hemijskom stanju.

Primjenom fertiirigacije izbjegava se uvijek prisutna bojazan od povećanja koncentracije soli, koja redovno prati tehnologiju proizvodnje cvijeća u staklenicima.

Iskustva stečeno na Nacionalnom institutu u Antibes-u, gdje je fertiirigacija obrađivana u svim aspektima (struktura hranidbene solucije, broj fertiirigacija po godišnjim sezonama, koncentracija hraniva po litri itd.) moguća su da budu aplicirana u našim prilikama, zbog dosta sličnih ekoloških prilika.

Ta okolnost eko-klimata, bila je dovoljno razložna, da njihov koncept fertiirigirajuće ishrane karanfila uzmemo kao osnovni u rješavanju problema ishrane karanfila.

RAZLOZI PRIMJENE

Usvajanje fertiirigacije je imperativan zahtjev zbog pojavljivanja kemijske neravnoteže, koja se opaža u zemljištima pod staklenicima, a kao posljedica pretjerane upotrebe pojedinih gnojiva.

Takvi načini intenzivne gnojidbe vezani su većinom uz pojavu povećanja koncentracije soli, koja redovno vodi pojavama ireverzibilnosti i antagoniziranja pojedinih soli.

Dakle, preventivni tretmani su u svakom slučaju jedina alternacija takvim pojavama, obzirom da sistem ispiranja zemljišta, kod kojih bi došlo do zaslađivanja, ne daje uvijek dobre rezultate, zavisno od fizičko-mehaničkih osobina zemljišta.

KARAKTERISTIKE I ZAHTJEVI KULTURA POD STAKLENICIMA

Zbog visokih investicija, kulture pod staklenicima su uvijek intenzivne kulture, zbog nastojanja da se za kratko vrijeme dobije velika reprodukcija, koju ne ograničavaju klimatološki faktori svjetlosti i temperature.

Drugi aspekt koji se susreće je kontinuitet monokulture. Posljedica ovakvog stanja stvari je tendencija stvaranja debalansa mineralnih materija u zemljištu.

Zaista potrebe biljaka su specifične: izvjesne biljne vrste apsorbiraju na primjer više kalcija (leguminoze), dok druge kalijum (trave). U slučaju karanfila na primjer, apsorbicija azota i kalija je važna, dok se fosfor relativno malo koristi. Otuda rezultira u slučajevima monokulture, osiromašenje zemljišta u elementima koji se jače apsorbiraju, i relativno obogaćivanje zemljišta onim elementima koje kultura manje konzumira.

Potrebe cvetnih kultura u mineralnim materijama su vrlo visoke. Ilustracije radi navodi se podatak da u toku godine dana 33 karanfila iznesu sa 1 m² oko 120—150 grama azota.

Takav kvantum hraniva ne može se obezbijediti odjedanput nikakvim mineralnim i organskim gnojivima, a da dodatne doze ne bi bile toksične.

Ta opsorbirana količina hraniva, mora se postupno u toku godine da nadoknađuje uzimajući u obzir dinamiku porasta, cvjetanja, klimatske prilike itd. Iako su vrijednosti dušika u ishrani karanfila posebno naglašene, apsorbicija asimilativnog fosfora i izmjenljivog kalija je također visoka. Interesantan je tabelarni pregled broja fertiirigacija, i doza unošenja NP i K u krutom stanju u obliku amonijum nitrata, amonijum fosfata i kalijum nitrata u g/m², koje preporučuje Nacionalni institut u Antibes-u. Takva tabela prilagođena je mediteranskom klimatu koji je dosta sličan našem.

Tabela 1

Mjesec	Broj fertiirigacija	Mjesečno unošenje u g/m ²		
		azota	fosfora	kalija
I	1	5	1	4
II	1	5	1	4
III	3	15	3	12
IV	4	20	4	16
V	4	20	4	16
VI	4	20	4	16
VII	4	20	4	16
VIII	4	20	4	16
IX	4	20	4	16
X	2	10	2	8
XI	1	5	1	4
XII	1	5	1	4

Međutim u praksi, ograničavajući faktor prinosa je rijetko nedovoljna ishrana, koja bi mogla da bude ekcesivna. Uprošteno gledajući važniji moment ishrane koji može da bude limitirajući je deficit vode.

U uslovima klimata Hercegovine, gdje se temperature u ljetnom periodu penju i do 40°C, s visokom insolacijom, brzina ispravanja vode je vrlo intenzivna. Stoga moment bilansa vode i koncentracija soli u staklenicima stoji u vrlo oštroj relaciji.

Unošenjem nedovoljne količine vode, u tom periodu, koja ne može pokriti potrebe biljaka, doprinosi se stvaranju saliniziranih uslova u zoni korijena, koji koče normalne funkcije i stvaraju velike fiziološke depresije kod rastućih kultura.

Jasno je da se voda i hranljivi elementi oporbiraju kroz procese osmoze, to jest fenomenom difuzije, koja uslovljava prelaženje vode i hranljivih materija iz sredine s manjom koncentracijom, prema sredini koja je jače koncentrirana. Dakle, izgleda jednostavno, da biljka ne može apsorbirati vodu i hranjive materije, gdje je zemljišni rastvor jače koncentrovan, nego što je ćelijski sok. Stoga se javlja neobično uska povezanost između vode i mineralne ishrane, što posebno stavlja akcenat na fertirigaciju koja se može definisati kao istodobno unošenje vode i hraniva.

GLAVNI PRINCIPI FERTIRIGACIJE

Fertirigacija uglavnom obuhvata tri makrohraniva elementa: N P i K. Iz ove solucije nastoje se isključiti svi drugi katjoni i anjoni koji bi mogli biti akumulativni i inkompatibilni s normalnom aktivnošću korijena. Rastvor od N P i K je relativno konstantan i ne podliježe procesima ireverzibilnih reakcija.

Ovakva pripremljena solucija ima primjenu iz dva aspekta:
kvalitativni i
kvantitativni

Kvalitativni aspekt

Kvalitativni aspekt, bitno obuhvata potrebe biljaka u svakom stadiju svoga razvoja povoljnom koncentracijom i proporcijom hraniva.

Koncentracija rastvora podešena je prema funkciji osjetljivosti kulture i već postojeće koncentracije soli u rastvoru zemljišta. H. Moulmier (1968) je precizirao da 2‰ topljivih soli (2 g soli na kg zemljišta) koči razvoj korijena sistema kod kulture.

Prema tome u normalnim zemljištima sadržaj soli od 2‰ već čini maksimum. Povezujući povećanje koncentracije soli i pojave zaslanjenosti može se tvrditi da se fizičke osobine zemljišta vrlo brzo pogoršavaju. Struktura postaje praškasta, i zemljište poslije rahljenja vrlo brzo se sliježe uspostavljajući nepovoljan odnos između kapilarnih i nekapilarnih pora odnosno između vode i vazduha. Ova pojava može u velikoj mjeri da utiče na smanjenje koeficijenta filtracije, posebno u površinskom sloju. Prema tome, salinizacija, pored toga što utiče intoksikativno, vrši neposredan uticaj na stanje fizičkih osobina i vodopropusnosti.

Kvalitativnost hranidbene solucije određuje kombinacija tri vrlo topljive soli: amonijum nitrat, amonijum fosfat i kalijum nitrat. Mješavina ovih soli dopušta široku primjenu različitih hranidbenih solucija i korištenje u asimilativnoj formi neophodnih elemenata.

Kvantitativni aspekt

Kvantitativni aspekt može biti definisan globalnim godišnjim potrebama vode i elementima mineralne ishrane. Ove potrebe znaju da variraju zavisno od definisane produkcije i klimatoloških prilika. Na primjer u slučaju američkih karanfila na jugu Francuske, gdje je tipična mediteranska klima, godišnje se dodaje oko 800 litara na m² vode s odgovarajućim potrebama mineralnih materija. Značenje vode lijepo je ilustrovan ovim primjerom. Rastvor od 2‰ topljivih soli povećava koncentraciju soli od 0,4 g na kilogram tla, ukoliko zemljište sadrži 20% vlažnosti, a 0,8 g na kilogram tla, ukoliko humiditet pada ispod 10%.

U skali određivanja broja feritigacija, priroda zemljišta je također velika uslovnost. Ako se uzmu u obzir ekstremna zemljišta, bilo pjeskovita ili glinovita, čiji retencioni kapaciteti variraju od 10—30%, može se približno ocijeniti da na dubini od 30 cm, biljke će od dodate količine od 30—90 litara hranljive solucije na m² iskoristiti otprilike 15%, što znači oko 5 litara na pjeskovitim, i 14 litara na glinovitim zemljištima po m². U praksi ovi ekstremni slučajevi obično ne postoje, zato što su zemljišta staklenika vrlo jako obogaćena organskom materijom i tresetom čiji retencioni kapaciteti za vodu su vrlo visoki. Zbog toga su zalivne norme manje što je sadržaj organske materije veći. Ovaj podatak ujedno potvrđuje hipotezu, da treset u hortikulturnoj proizvodnji predstavlja važan momenat u ostvarivanju osnovnih bioloških zahtjeva kulture.

Uzimajući u obzir inostrana iskustva, može nam se dopustiti pretpostavka da će se norme zalijevanja u našim prilikama vjerovatno kretati od 12—15 litara na m², uz uslov dodavanja od 20—28 kilograma stajnjaka i 6—8 kilograma treseta po m².

PRIPREMA ZEMLJIŠTA

Brza izmjena mineralnih materija, objašnjiva je savršenim stanjem strukture, brzom izmjenom gasova i dobrom vododržnom sposobnošću zemljišta. Česta upotreba tečnih gnojiva, favorizuje slaganje i zbijanje zemljišta, reducirajući tako prisustvo slobodnog vazduha i umanjujući time volumen raspoloživog zraka za biljke. S tog gledišta feritigacija može da bude i štetna, ukoliko organogena komponenta u vidu stajnjaka i treseta ne bude zastupljena u preporučenim dozama.

Primjena feritigacije može da bude dobro racionalizirana, ukoliko se ona primjenjuje na zemljištima koja su dobro snabdjevena fosfornom kiselinom i izmjenljivim kalijem, tako da ne dolazi do gubitka vezanjem za adsorptivni kompleks.

PRIMJER UPOTREBE

Može se uvažiti da je jedno zemljište optimalno snabdjeveno hranivima, ukoliko sadrži slijedeće količine mineralnih materija.

Tabela 2

Elementi	Nizak sadržaj	Idealan sadržaj	Visok sadržaj
Amonijum nitrat	< 1 ‰	1,5‰	> 2 ‰
Amonijum fosfat ili superfosfat	< 0,2‰	0,4‰	> 0,6‰
Kalijev sulfat	< 0,5‰	0,8‰	> 1,2‰

S ovikvim sadržajem hraniva, u zemljištu može se pristupiti primjeni fertirigacije bez bojazni da bi se određeni dodati dio hraniva gubio na supstituciju i inaktivaciju.

Ukoliko se prilikom analiza zemljišta, pred zasnivanje nasada konstatuju deficitarne vrijednosti, onda kompenzacione doze se kreću u ovim granicama:

Za asimilativni fosfor po metodi Truog-a

< 0,10‰	200 g/m ²
0,10—0,20‰	100 g/m ²
0,20—0,30‰	30—50 g/m ²
0,30—0,40‰	10 g/m ²
> 0,40‰	0 g/m ²

Za izmjenljivi kalijum:

< 0,20‰	100 g/m ²
0,20—0,40‰	50 g/m ²
0,40—0,60‰	25 g/m ²
0,60—0,80‰	10 g/m ²
> 0,80‰	0 g/m ²

Za ukupni dušik:

< 1‰	20 g/m ²
1—2‰	10 g/m ²
> 2‰	0 g/m ²

Kod pripreme zemljišta mora biti prisutna tendencija postizanja optimalnih vrijednosti za sva tri hraniva. Tako obezbijeđeno stanište moći će da bez većih promjena pruži biljci godišnji kvantum hraniva od

120—150 g azota (N)

30 g fosforne kiseline (P₂O₅)

100—130 g kalija (K₂O)

po m², koliko iznesu 33 karanfila u toku godine. Logično je da ovako visok stepen apsorpcije hraniva se mora u toku godine kompenzirati. Količina od 600 g soli slijedećeg sastava:

- 290 g amon nitrata
- 60 g amonijum fosfata i
- 250 g kalijum nitrata

može da nadoknadi iskorištene količine, po m², ravnomjerno raspoređenih hraniva u toku godine, zavisno od bioloških zahtjeva kulture po pojedinim fazama razvoja.

Mješavina od 600 g rastvorenih soli u 300 litara vode zadovoljava princip o maksimalnoj visini koncentracije od 2 g soli na litar, i kompenzacionoj količini hraniva koja se iznesu po m².

Raspored dodavanja ove solucije diktiraće prilike koje smo ranije spomenuli.

Obično je normalno, da jednu fertiirigaciju smjenjuje jedna obična irigacija, tako da se tim postupkom zadovoljava princip o količini utrošene hranljive solucije po m² (300 litara) i količini potrebne vode (600—800 litara po m²).

Na osnovu iskustava koja su do sada stečena može se preporučiti da odnos hraniva 1:0,2:0,8 je najprihvatljiviji u režimu ishrane karanfila. Ukoliko se navedena proporcija želi rastvarati u 1000 litara vode, onda ona treba da sadrži:

- 1 kg amon nitrata
- 0,2 kg kalijum fosfata
- 0,8 kg kalijum nitrata.

Rezimirajući na kraju ovo razmatranje može se konstatovati da naizmjenična alternacija jedne proste irigacije i jedne fertiirigacije, dopušta da se osigura jedna regularna ishrana mineralnim materijama i vodom.

ZAKLJUČAK

Fertiirigacija s biološkog i tehnološkog aspekta je prihvatljiva, zbog dopuštanja mogućnosti da se u svakom momentu konstituiira odgovarajuća hranidbena solucija prema potrebama biljke.

Garantira dovoljnu zalihu vode, primarnog faktora u ishrani kultura pod staklenicima.

Izbjegavanje unošenje elemenata manje korisnih i nekorisnih koji se akumuliraju u zemljištu, dovodeći do smanjenja bojazni od akumulacije soli.

Dopušta unošenje tačno proračunatih količina hranljivih materija direktno asimilativnih u nivo korijena.

LITERATURA

1. Blanc D. 1968. Lirrigation fertilisante en culture florale sous serre.
2. Drouineau G. 1961. La ferilisation de l'oeillet.
3. Kurtović J. 1970. Problemi hortikulturene proizvodnje u staklenicima područja donjeg toka rijeke Neretve.
4. Mazoyer R. et Moulner H. 1966. Les problemes des sels solubles dans les sols de serre.